

فهرست مطالب

سخنی باخواننده..... ۱۵

مقدمه..... ۱۹

فصل اول: کلیات، طرح مباحث نظری و مفاهیم

۱. بیان مسئله..... ۲۳

۲. پیشینه موضوع..... ۲۷

۳. چارچوب و مبانی نظری..... ۳۴

الف) اصول پذیرفته شده کتاب..... ۳۴

ب) رابطه آگاهی سیاسی و استمرار نظام سیاسی مستقر..... ۳۴

ج) الگوی طبقه بندی مباحث مربوط به موضوع ولایت فقیه..... ۳۶

۴. تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی..... ۳۹

۵. روش و نوع تحقیق..... ۴۱

۶. مشکلات و موانع تحقیق..... ۴۳

۷. سازماندهی تحقیق..... ۴۳

فصل دوم: تبیین موضوع ولایت فقیه در ابعاد گوناگون

۱. مفهوم و پیشینه ولایت فقیه..... ۴۵

الف) ولایت.....	۴۶
ب) اقسام ولایت.....	۴۸
ج) فقیه.....	۵۱
د) ولایت فقیه.....	۵۲
ه) ولایت مطلقهٔ فقیه.....	۵۵
و) پیشینه نظریهٔ ولایت فقیه در آثار فقهای امامیه.....	۵۷
جمع‌بندی و نتیجه.....	۷۳
۲. مبانی، شرایط، وظایف، اختیارات و شبهات درباره موضوع ولایت فقیه.....	۷۶
الف) مبانی ولایت فقیه.....	۷۶
۱) مبانی عقلی.....	۷۷
۲) مبانی نقلی.....	۸۰
ب) وجوب تشکیل حکومت بر فقها.....	۸۵
ج) شرایط ولایت فقیه.....	۸۷
د) وظایف ولایت فقیه.....	۱۰۵
ه) اختیارات ولایت فقیه.....	۱۰۸
و) شبهه‌ها درباره موضوع ولایت فقیه.....	۱۱۰
۱) ولایت فقیه، انتصابی یا انتخابی؟.....	۱۱۰
۲) نقش مردم در مشروعیت و حاکمیت ولی فقیه.....	۱۱۴
۳) در فرض ازدست‌دادن مقبولیت ولی فقیه.....	۱۱۶
۴) ضرورت دفاع قانونی از ولی فقیه.....	۱۱۸
۵) سازگاری یا ناسازگاری ولایت فقیه با دموکراسی.....	۱۱۹
۶) سازوکار مهار قدرت سیاسی ولی فقیه.....	۱۲۱

۷	تفاوت نظام ولایت فقیه با نظام دیکتاتوری	۱۲۵
۸	شبهه دور در تعیین ولی فقیه	۱۲۶
۹	برکناری ولی فقیه از قدرت سیاسی	۱۲۷
۱۰	ولایت فقیه و رعایت حدود قانون اساسی	۱۲۸
۳	ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۱۲۹
۴	عملکرد ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران	۱۳۲
الف	عملکرد ولایت فقیه در منصب ولایت دینی	۱۳۵
۱	تأسیس و تقویت نهادهای انقلابی فرهنگی اجتماعی	۱۳۵
۲	احداث و توسعه بناهای دینی	۱۳۷
۳	احیای شعائر و نمادهای دینی	۱۳۸
۴	پیشگیری از سوء استفاده از مذهب	۱۳۸
۵	پیشگیری از دولتی شدن دین	۱۳۹
۶	تقویت ارتباط اقشار گوناگون جامعه با روحانیان	۱۳۹
۷	سامان‌یابی حوزه‌ها و نهاد روحانیت	۱۳۹
۸	احیا و تبیین باورهای ناب توحیدی	۱۴۰
ب	عملکرد ولی فقیه در منصب ولایت قضایی	۱۴۰
۱	تأسیس نهادهای انقلابی قضایی	۱۴۱
۲	توسعه قضایی	۱۴۱
۳	رشد قوانین و مقررات جزایی اسلام	۱۴۲
۴	نصب و عزل عالی‌ترین مقام قوه قضائیه	۱۴۲
ج	عملکرد ولایت فقیه در منصب ولایت اجرایی	۱۴۲
۱	مستقرکردن نظام جمهوری اسلامی ایران	۱۴۳
۲	ارائه الگوی مردم‌سالاری دینی	۱۴۳

- ۳) تثبیت نهاد ولایت فقیه ۱۴۴
- ۴) دفاع از مظلومان و مبارزه با مستکبران ۱۴۵
- ۵) جلب رضایت و حمایت‌های مردم ۱۴۵
- ۶) تعیین سیاست‌های کلی نظام ۱۴۶
- ۷) حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه‌گانه ۱۴۷
- ۸) تأمین امنیت و حفظ تمامیت ارضی ایران ۱۴۷
- ۹) تأمین رفاه نسبی و عرضه خدمات به مردم به‌ویژه به محرومان ۱۴۹
- ۱۰) تبیین و مهندسی اقتصاد جمهوری اسلامی ۱۵۰
- جمع‌بندی و نتیجه ۱۵۲
۵. منابع مهم موجود (کتاب‌ها) درباره موضوع ولایت فقیه ۱۵۴
- جمع‌بندی و نتیجه ۱۶۳
- جمع‌بندی فصل دوم ۱۶۳

فصل سوم: روش‌شناسی

۱. روش پژوهش ۱۶۸
۲. جمعیت آماری ۱۷۰
۳. حجم نمونه آماری و روش نمونه‌گیری ۱۷۰
۴. سنجش متغیرها ۱۷۵
- الف) متغیرهای اصلی (متغیر میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه) ۱۷۶
- ۱) مفهوم و پیشینه ولایت فقیه ۱۷۸
- ۲) مبانی، شرایط، وظایف، اختیارات و شبهات درباره ولایت فقیه ۱۸۰
- ۳) ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۸۵
- ۴) عملکرد ولی فقیه در جمهوری اسلامی ایران ۱۸۷

۱۹۰	 (۵) منابع مهم موجود (کتاب‌ها) درباره موضوع ولایت فقیه
۱۹۲	 (ب) متغیرهای زمینه‌ای
۱۹۴	 ۵. روش گردآوری اطلاعات
۱۹۵	 ۶. اعتبار و پایایی مقیاس‌ها
۱۹۷	 ۷. روش و تکنیک‌های تحلیل اطلاعات
۱۹۸	 ۸. مراحل ساخت پرسش‌نامه
۱۹۹	 ۹. روش کدگذاری و نمره‌دهی پرسش‌نامه
۲۰۰	 ۱۰. روش و چگونگی اجرای پژوهش (نحوه جمع‌آوری اطلاعات)

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۰۳	 ۱. تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سیمای پاسخگویان
۲۰۴	 الف) سیمای فردی پاسخگویان
۲۱۲	 ب) سیمای خانوادگی پاسخگویان
۲۱۵	 ۲. تجزیه و تحلیل میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه
۲۱۶	 الف) تحلیل میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق
۲۱۶	 متغیر اول) میزان آشنایی طلاب با «مفهوم و پیشینه ولایت فقیه»
	 ۱) آشنایی طلاب با مفهوم ولایت فقیه بر اساس اندیشه سیاسی امام
۲۱۶	 خمینی علیه السلام
	 ۲) آشنایی طلاب با مفهوم و پیشینه ولایت فقیه بر اساس نظر دیگر
۲۱۹	 اندیشمندان اسلامی معاصر
	 متغیر دوم) میزان آشنایی طلاب با «مبانی، شرایط، وظایف، اختیارات و شبهات
۲۲۱	 در موضوع ولایت فقیه»

- (۱) آشنایی طلاب با متغیر «مبانی، شرایط، وظائف، اختیارات و شبهات در موضوع ولایت فقیه» بر اساس اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام ۲۲۱
- (۲) آشنایی طلاب با مبانی، شرایط و شبهات در موضوع ولایت فقیه بر اساس نظر دیگر اندیشمندان اسلامی معاصر ۲۲۶
- متغیر سوم) میزان آشنایی طلاب با «ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» ۲۲۹
- متغیر چهارم) میزان آشنایی طلاب با متغیر «عملکرد ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران» ۲۳۱
- متغیر پنجم) میزان آشنایی طلاب با متغیر «منابع مهم موجود (کتاب‌ها) در موضوع ولایت فقیه» ۲۳۴
- نتیجه‌گیری. مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با ابعاد گوناگون موضوع ولایت فقیه ۲۳۹
- (ب) تحلیل تطبیقی میزان آشنایی طلاب با متغیرهای اصلی تحقیق به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای ۲۴۲
- (۱) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر زمینه‌ای جنس و وضع تأهل ۲۴۲
- (۲) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر زمینه‌ای محل سکونت و تابعیت ۲۴۴
- (۳) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر زمینه‌ای سن ۲۴۶
- (۴) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای اصلی تحقیق بر حسب متغیر زمینه‌ای مقطع تحصیلی ۲۴۸
- (۵) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای اصلی تحقیق بر حسب

متغیر زمینه‌ای مدارس و مراکز محل تحصیل آنان.....	۲۵۰
۶) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر	
زمینه‌ای میزان تحصیلات والدین.....	۲۵۴
۷) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر	
زمینه‌ای شغل والدین.....	۲۵۶
۸) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر	
زمینه‌ای مدت زمان تحصیل آنها در حوزه‌های علمیه.....	۲۵۸
۹) مقایسه میانگین میزان آشنایی طلاب با متغیرهای تحقیق بر حسب متغیر	
زمینه‌ای طلاب مستقر در استان‌های کشور (قم و غیر قم).....	۲۶۰
جمع‌بندی.....	۲۶۳
۳. بررسی مقایسه‌ای رابطه متقابل میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه بر اساس	
قسمت‌ها و متغیرهای اصلی تحقیق.....	۲۶۶
الف) رابطه متغیر «مفهوم و پیشینه ولایت فقیه» با ابعاد دیگر موضوع ولایت فقیه	
.....	۲۶۸
ب) رابطه متغیر «مبانی، شرایط، وظایف، اختیارات و شبهات درباره موضوع ولایت	
فقیه» با ابعاد دیگر موضوع ولایت فقیه.....	۲۷۰
ج) رابطه متغیر «ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» با ابعاد دیگر	
موضوع ولایت فقیه.....	۲۷۱
د) رابطه متغیر «عملکرد ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران» با ابعاد دیگر	
موضوع ولایت فقیه.....	۲۷۳
ه) رابطه متغیر «منابع مهم موجود (کتاب‌ها) درباره موضوع ولایت فقیه» با ابعاد	
دیگر موضوع ولایت فقیه.....	۲۷۴

- و) رابطه متغیر «آشنایی با اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) درباره موضوع ولایت فقیه» با متغیر «آشنایی با نظر دیگر اندیشمندان اسلامی معاصر درباره موضوع ولایت فقیه»... ۲۷۵
- جمع بندی..... ۲۷۶
- جمع بندی و نتیجه گیری از فصل چهارم..... ۲۷۸
- الف) ویژگی های فردی و خانوادگی پاسخگویان..... ۲۷۸
- ب) آشنایی طلاب با ابعاد گوناگون موضوع ولایت فقیه..... ۲۷۹
- ج) رابطه متقابل میزان آشنایی طلاب با ابعاد گوناگون موضوع ولایت فقیه..... ۲۸۲

فصل پنجم: نتیجه و جمع بندی

- گفتار اول: مرور اجمالی و نتایج مهم از مباحث نظری..... ۲۸۵
- گفتار دوم: اهم نتایج و یافته های کتاب..... ۲۹۰
۱. یافته های توصیفی..... ۲۹۰
- الف) سیمای فردی پاسخگویان..... ۲۹۰
- ب) سیمای خانوادگی پاسخگویان..... ۲۹۲
۲. یافته های تحلیلی و استنباطی..... ۲۹۲
- الف) میزان آشنایی طلاب با متغیرهای اصلی تحقیق..... ۲۹۲
- ب) تأثیر یا بی تأثیری متغیرهای زمینه ای بر میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه..... ۲۹۸
- ج) نتایج بررسی رابطه متقابل میزان آشنایی طلاب با ابعاد گوناگون موضوع ولایت فقیه..... ۳۰۱

فصل ششم: پیشنهادها و راهکارها

- گفتار اول: پیشنهادها و راهکارهای نویسنده کتاب..... ۳۰۴

۱. آموزشی.....	۳۰۴
۲. پژوهشی.....	۳۰۸
۳. فرهنگی - هنری - رسانه‌ای.....	۳۰۹
۴. مدیریتی - سیاستگذاری.....	۳۱۱
گفتار دوم: پیشنهادها و راهکارهای طلاب شرکت‌کننده در پیمایش.....	۳۱۶
۱. آموزشی.....	۳۱۷
۲. پژوهشی.....	۳۱۷
۳. فرهنگی - تبلیغی - ترویجی.....	۳۱۸
۴. هنری.....	۳۱۸
۵. علمی - اجرایی.....	۳۱۹
نتایج و ویژگی‌های مهم کتاب.....	۳۲۲

پیوست‌ها

پیوست ۱: پرسش‌نامه.....	۳۲۷
پیوست ۲: معرفی اجمالی کتاب «طلاب و موضوع ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)».....	۳۳۷

کتابنامه.....	۳۴۱
---------------	-----

نمایه‌ها

روایات.....	۳۵۵
موضوعات.....	۳۵۶
اعلام و مشاهیر.....	۳۸۰

کتاب‌ها ۳۸۳

مکان‌ها ۳۸۵

تتالگان ۳۸۶

سخنی باخواننده

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی بود. این ایده در سطح ملی ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی - اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی - ملی و تلاش برای بازسازی تمدن اسلامی، پرسش‌ها و معضلاتی جدید در دو سطح یادشده پدید آورد که تا کنون منابع دینی و دینداران در عرصه علوم و مراکز علمی به طور جدی با آنها روبرو نشده بودند. پاسخگویی به این پرسش‌ها و معضلات بی‌گمان نیازمند بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم رایج انسانی و اجتماعی در کنار بازگشتی روشمند و نقادانه به سنت‌های فکری است. این بازنگری ضمن فراهم کردن زمینه‌های لازم برای بهره‌گیری از توانمندی‌های سنت و دانش سنتی، امکان استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علوم جدید در دوران معاصر را به ارمغان می‌آورد؛ بنابراین وظایف مراکز علمی و پژوهشی در جمهوری اسلامی بسیار سنگین است. این مراکز از سویی رسالت پاسخگویی به پرسش‌ها و معضلات

فکری را بر عهده دارند و از سوی دیگر باید به فرهنگ‌سازی و تولید فکر و اندیشه به عنوان عناصر و لوازم اصلی احیای تمدن اسلامی اولویت دهند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی نیز با تلاش برای پاسخگویی به پرسش‌ها و معضلات فکری مربوط به حوزه پژوهشی خود و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای بازتولید فرهنگ سیاسی - دینی و عرضه دانش سیاسی مبتنی بر منابع اسلامی، هویت‌شناسی و هویت‌سازی در زمینه‌های فلسفه سیاسی، فقه سیاسی و علوم سیاسی را در جایگاه مهم‌ترین هدف خود دنبال می‌کند. این پژوهشکده با فراهم کردن زمینه‌های رشد نیروی انسانی در عرصه پژوهش‌های سیاسی با رویکردهای فلسفی، فقهی و علمی می‌کوشد در راستای عزم و اراده ملی برای احیای تمدن اسلامی گام بردارد.

اثر حاضر محصول تلاش فکری پژوهشگر فرهیخته آقای دکتر علی اکبری معلم است که با هدف بررسی میزان آشنایی طلاب سطوح گوناگون حوزه‌های علمیه با موضوع ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام انجام شده است. تحقیق حاضر گامی در راستای فراهم کردن زمینه‌های لازم برای بررسی و تحلیل میزان موفقیت عوامل جامعه‌پذیری سیاسی در جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه حوزه‌های علمیه در حفظ باور ولایت فقیه در میان روحانیان و انتقال آن به نسل جدید طلاب حوزه‌های علمیه و پیشنهاد راهکارهای مناسب است.

اجرای این پژوهش و غنای علمی آن، مدیون تلاش‌های ارزنده آقای دکتر مختار شیخ حسینی (مدیر محترم گروه علوم سیاسی)، آقای دکتر نجف لک‌زایی (ناظر علمی محترم)، آقای دکتر نعمت‌الله کرم‌اللهی (ناظر محترم روشی)، خانم دکتر راضیه مهرابی کوشکی (ارزیاب محترم)، آقای دکتر ابراهیم فتحی (مشاور محترم)، همچنین جناب آقای دکتر محمود فلاح (رئیس اداره امور پژوهشی) و

آقای دکتر سیدسجاد آل غفور (کارشناس محترم گروه)، نیز متصدیان اجرایی پژوهشکده و نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی که عهده‌دار آماده‌سازی فنی و چاپ و نشر اثر حاضر است، می‌باشد که جا دارد از زحمات و تلاش‌های آنان قدردانی به عمل آید.

همچنین از مسئولان محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی به‌ویژه حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر نجف لک‌زایی (رئیس محترم پژوهشگاه) تشکر می‌کنم که بدون حمایت و مساعدت‌های ایشان، پژوهش حاضر به سرانجام نمی‌رسید.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در راستای حیات و بالندگی علم و دانش، آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار می‌دهد و پیشاپیش از انتقادهای پیشنهادهای علمی همه استادان و صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی موجبات رشد و پویایی فرهنگ سیاسی - دینی و زمینه‌های گسترش اندیشه سیاسی اسلام را فراهم آورد.

دکتر مختار شیخ‌حسینی

رئیس پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

طلاب و موضوع ولایت فقیه با تأکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام عنوان اثر حاضر است که بر اساس رویه فقها در بحث از موضوع ولایت فقیه و با روش پیمایش، بررسی و پژوهش شده است.

آگاهی سیاسی نیروی اجتماعی از جمله طلاب حوزه‌های علمیه به مبانی نظام سیاسی از اهمیت حیاتی برخوردار است؛ چراکه آگاهی سیاسی و اجتماعی شدن سیاسی بر رفتار سیاسی شهروندان و طلاب تأثیر مستقیمی دارد. درواقع بقای مشروعیت نظام سیاسی منوط به آگاهی سیاسی و اجتماعی شدن سیاسی است. بر همین اساس امام خمینی علیه السلام بر آگاهی سیاسی طلاب و روحانیان و حضور پیوسته آنان در صحنه‌های سیاسی و اجتماعی تأکید داشتند.

نظریه ولایت فقیه بر اساس اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام به عنوان طرح جایگزین نظام شاهنشاهی در انقلاب اسلامی ایران مطرح شد و حمایت اکثریت مردم به‌ویژه طلاب و روحانیان از نظریه ولایت فقیه و رهبری حضرت امام سبب پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران بر پایه ولایت فقیه شده است.

از دغدغه‌های مهم این است که آیا باور ولایت فقیه همچنان نزد طلاب

حوزه‌های علمیه اهمیت دارد و آیا آنان چنان‌که باید با این باور کانونی نظام‌آشنایی دارند تا بتوان به استمرار حمایت آگاهانه طلاب از نظام، اطمینان یافت؟ آیا نظام و حوزه‌های علمیه توانسته‌اند در حفظ و انتقال باور ولایت فقیه به طلاب حوزه‌های علمیه به طور موفق عمل کنند؟ بنابراین پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که میزان آشنایی طلاب سطوح گوناگون حوزه‌های علمیه با موضوع ولایت فقیه چقدر است؟ با انجام این بررسی و درک تفصیلی وضع موجود و کشف نقاط قوت و ضعف، خواهیم توانست به عرضه پیشنهادها و راهکارهای مناسب بپردازیم.

پس از طرح مبانی نظری در فصل اول، برای بررسی موضوع در فصل دوم به تبیین ابعاد گوناگون موضوع ولایت فقیه پرداخته شده و شاخص‌های مهم هر یک استخراج و معرفی شده‌اند. در مجموع ۸۷ شاخص در پنج قسمت «مفهوم و پیشینه ولایت فقیه»، «مبانی، شرایط، وظایف، اختیارات و شبهات درباره موضوع ولایت فقیه»، «ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، «عملکرد ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران» و «منابع مهم موجود (کتاب‌ها) در زمینه موضوع ولایت فقیه» ساماندهی و بر اساس آن، پرسش‌نامه طراحی شد. پس از ساخت پرسش‌نامه و تعیین جمعیت آماری به تعداد ۱۱۰۹ نفر از طلاب مرد، زن، ایرانی و خارجی بین سنین هجده تا هفتاد سال، پیمایش در دوران شیوع بیماری کرونا با سختی تمام انجام شد.

پس از تبیین روش پژوهش در فصل سوم، اطلاعات به‌دست‌آمده با بهره‌گیری از نرم افزار SPSS ورژن ۲۲ در فصل چهارم تجزیه و تحلیل شد و در سه قسم «سیمای پاسخگویان»، «تحلیل میزان آشنایی پاسخگویان با موضوع ولایت فقیه» و «بررسی مقایسه‌ای رابطه متقابل میزان آشنایی طلاب با موضوع ولایت فقیه بر اساس قسمت‌های اصلی تحقیق» تدوین و عرضه شد. یافته‌های تحقیق در دو

قالب «یافته‌های توصیفی» و «یافته‌های تحلیلی و استنباطی» عرضه شده است. برابر یافته‌های مهم تحقیق در قسمت سیمای پاسخگویان، ۸۲ درصد پاسخگویان مرد و ۱۸ درصد زن، حدود ۸۴ درصد از طلاب، ایرانی بودند و ۱۶ درصد آنان تابعیت خارجی داشتند، حدود ۷۴ درصد از طلاب جامعه آماری از گروه سنی ۲۰ تا ۴۰ سال بودند و ۱۰ درصد آنان دارای مقطع تحصیلی سطح یک، ۲۹ درصد سطح دو، ۴۲ درصد سطح ۳ و ۱۹ درصد دارای سطح ۴ تحصیلی حوزوی بودند.

پس از تحلیل یافته‌ها که به طور مفصل در متن آمده است، مشخص شد در مجموع بالاترین میزان آشنایی طلاب با ۷۵ درصد مربوط به «مفهوم و پیشینه ولایت فقیه» و پایین‌ترین میزان آشنایی آنان با ۲۴ درصد مربوط به «منابع مهم موجود (کتاب‌ها) در زمینه موضوع ولایت فقیه» است.

میانگین کل میزان آشنایی طلاب حوزه‌های علمیه با موضوع ولایت فقیه در پنج قسمت اصلی تحقیق، ۵۴ درصد است که متوسط ارزیابی شده است.

سرانجام متناسب با یافته‌های تحقیق، پیشنهادها و راهکارها در دو بخش «پیشنهادها و راهکارهای نویسندگان کتاب» و «پیشنهادها و راهکارهای طلاب شرکت‌کننده در پیمایش» در ابعاد گوناگون برای مسئولان مربوط و دست‌اندرکاران حوزه‌های علمیه و پژوهشگران عرضه شده است.

در اینجا لازم می‌دانم از تمامی عوامل مؤثر در به‌ثمر رسیدن این پژوهش قدردانی کنم. از استاد ارجمندم جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر نجف لک‌زایی (ناظر علمی)، دکتر نعمت‌الله کرم‌اللهی (ناظر روشی)، دکتر ابراهیم فتحی (مشاور)، مدیر و اعضای گروه و شورای علمی گروه علوم سیاسی پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی که با راهنمایی و بیان نظرات سازنده خود موجبات ارتقای

تحقیق را فراهم آوردند، سپاسگزارم؛ همچنین از آقایان دکتر حبیب‌الله اسداللهی و دکتر علی خون‌چمن که در ورود اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار spss همکاری کردند، قدردانی می‌نمایم. از پرسشگران گرامی به ترتیب حروف الفبا آقایان سید محمدباقر اعتماد، عبدالرضا بختیاروند، تقی‌نسب، جان‌پور، حاجی‌پور، محمدتقی ربانی، مجید رجایی، سیدحامد شریعتمداری، محمدعلی طاهری، سیدسجاد طباطبایی جعفری، سیدکرم حسینی، رضا کفیلی، علی مولوی و میرزانی و خانم‌ها قاسمی، فاطمه قلی‌زاده، محمدی و نجفی تشکر می‌کنم. از همسر عزیزم سرکار خانم فاطمه‌صغرا حسن‌پور و فرزندانم خانم فریده و آقا مصطفی که با صبر و حوصله در حروف‌نگاری و طبقه‌بندی داده‌ها همکاری کردند و از همه مدیران و مسئولان مدارس علمیه، مراکز و مؤسسات آموزشی و پژوهشی و تبلیغی جامعه نمونه آماری به‌ویژه از همکاری مؤثر حجج اسلام آقایان دکتر سعید روستاآزاد، دکتر محمدصادق یوسفی‌مقدم، دکتر حسین الهی‌نژاد، دکتر عیسی عیسی‌زاده، دکتر غلام‌عباس عشرتی، دکتر غلامحسن مقیمی، دکتر مصطفی‌پور، کمال و مرتضی محجوبی، همچنین از تمامی طلاب و روحانیان عزیز که با صبر و حوصله و صرف وقت در تکمیل درست پرسش‌نامه همت گماشتند، صمیمانه سپاسگزارم و توفیق همگان را از خدای متعال خواستارم.

الحمد لله رب العالمین

علی اکبری معلم

فصل اول

کلیات، طرح مباحث نظری و مفاهیم

۱. بیان مسئله

«ولایت فقیه» از مبانی سیاسی تأسیس و استمرار نظام جمهوری اسلامی ایران است. از شرایط مهم تحکیم و استمرار حاکمیت نظام سیاسی، حفظ و انتقال مقبولیت و مشروعیت مبانی سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه اصل «ولایت فقیه» در جامعه است؛ بنابراین از دغدغه‌های مهم نظام، حفظ و ارتقای مقبولیت نظام است؛ چراکه بین آگاهی سیاسی، رفتار سیاسی و تداوم نظم مستقر، رابطه مستقیمی وجود دارد. اساساً وجه ممیزه انقلاب اسلامی ایران آگاهی نیروهای اجتماعی به‌ویژه طلاب به مبانی نظریه اسلام سیاسی و اندیشه رهبری آن است. پیرو این اصل حیاتی، مسئولان و دوستان انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران نگران حفظ و انتقال مبانی سیاسی نظام به جامعه در حد مطلوب هستند؛ نظامی که برای استقرار و استمرار آن تا کنون مجاهدت‌های بسیاری صورت پذیرفته است.

گروهی از طلاب و روحانیان سطوح گوناگون حوزه‌های علمیه که پیش از پیروزی انقلاب اسلامی با ترویج و گسترش اندیشه سیاسی و انقلابی امام

خمینی (ره) در میان مردم در پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران نقش بسزایی ایفا کردند، پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز با حفظ و انتقال آن به جامعه و نسل جدید، نقش مهمی در مقبولیت و استمرار نظام با محوریت اندیشه سیاسی امام راحل و اصل ولایت فقیه بر عهده دارند. درواقع دغدغه و نگرانی این است که طلاب انقلابی که برای استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر ولایت فقیه از جان خود مایه گذاشتند، آیا اکنون نیز از آمادگی و انگیزه لازم برای پایداری و جانفشانی در راه استمرار نظام با محوریت ولایت فقیه برخوردارند؟ بدیهی است این آمادگی با آگاهی سیاسی و آشنایی مداوم با مبانی تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران به دست می‌آید و موجب تقویت انگیزه می‌شود. بنابراین از آنجاکه مرحله آشنایی پایه التزام و رفتار انسان به شمار می‌آید، لازم است میزان آشنایی طلاب و مروجان اصلی ولایت فقه با موضوع ولایت فقیه بررسی شود تا توانایی و میزان آمادگی آنان برای تلاش در حفظ مقبولیت و استمرار نظام سیاسی تحلیل شود؛ چراکه طلاب بدون آشنایی کافی با موضوع ولایت فقیه نمی‌توانند به‌خوبی و به‌طور مؤثر در حفظ و انتقال این اندیشه بکوشند و در رفع کاستی‌های موجود درباره آن اقدام کنند؛ بنابراین پرسش اصلی این است که میزان آشنایی طلاب سطوح گوناگون حوزه‌های علمیه با موضوع ولایت فقیه چقدر است؟ به‌سخن دیگر جمهوری اسلامی ایران و حوزه‌های علمیه به چه میزان توانسته‌اند مبنای فکری مرکزی خود را در میان مروجان اصلی ولایت فقه، حفظ و به نسل جدید طلاب منتقل کنند؟ پرواضح است با انجام این بررسی، راحت‌تر و دقیق‌تر می‌توان وضع موجود را تحلیل و ارزیابی کرد و با درک درست واقعیت‌ها و کشف نقاط قوت و ضعف، راهکارهای مناسبی برای ارتقای وضع موجود پیشنهاد کرد.